

,Наставно-научно-уметничком већу Факултета музичке уметности у Београду
Београд, Краља Милана 50

Сенату Универзитета уметности у Београду
Београд, Косанчићев венац 29

Извештај Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта

Ана М. Ковачевић

ТЕЛЕСНИ ПОКРЕТИ И ОРГАНИЗАЦИЈА ВРЕМЕНСКЕ СТРУКТУРЕ ДЕЛА У ИЗВОЂЕЊУ ОДАБРАНИХ КОМПОЗИЦИЈА ЗА КЛАВИР РОБЕРТА ШУМАНА, ПЕТРА ИЉИЧА ЧАЈКОВСКОГ И КЛАРЕ ШУМАН

Уводно образложење

Кандидаткиња **Ана Ковачевић** пријавила је тему докторског уметничког пројекта под називом: *Телесни покрети и организација временске структуре дела у извођењу одабраних композиција за клавир Роберта Шумана, Петра Иљича Чајковског и Кларе Шуман*. На предлог Катедре за клавир Веће Факултета на седници од 01. јула 2021. године донело је одлуку бр. 01-1408/21 од 05. јула 2021. године о именовању Комисије за оцену предлога докторског уметничког пројекта, у саставу:

мр Бранко Пенчић, редовни професор,
др Бланка Богуновић, редовни професор,
др ум. Биљана Горуновић, редовни професор Академије уметности у Новом Саду.

Веће Факултета на седници од 12. јануара 2022. године донело је одлуку бр. 01-100/22 од 12. јануара 2022. године о усвајању позитивног Извештаја бр. 79/22 од 11. јануара 2022. године Комисије за оцену предлога докторског уметничког пројекта и одобравању теме докторског уметничког пројекта под називом: *Телесни покрети и организација временске структуре дела у*

извођењу одабраних композиција за клавир Роберта Шумана, Петра Иљича Чајковског и Кларе Шуман.

Сенат Универзитета уметности у Београду на седници од 27. јануара 2022. године донео је одлуку бр. 7/22 од 31. јануара 2022. године (бр. 01-281/22 од 01. фебруара 2022. године) о одобравању рада на реализацији докторског уметничког пројекта. **За ментора докторског уметничког пројекта именован је мр Бранко Пенчић, редовни професор, а за коментора др Бланка Богуновић, редовни професор.**

На основу обавештења ментора бр. 01-1828/23 од 27. септембра 2023. године и предлога Катедре бр. 01-1827/23 од 27. септембра 2023. године, Веће Факултета на седници одржаној 04. октобра 2023. године донело је одлуку бр. 01-1984/23 од 05. октобра 2023. године о именовању Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта, у саставу:

мр **Александар Шандоров**, редовни професор ФМУ, председник Комисије

мр **Бранко Пенчић**, редовни професор ФМУ, ментор

др **Бланка Богуновић**, редовни професор ФМУ, коментор

др ум **Љиљана Вукелја**, редовни професор ФМУ

др ум **Биљана Горуновић**, редовни професор АУ у Новом Саду

На основу детаљне анализе докторског уметничког пројекта – јавне уметничке презентације и писаног рада, ***Телесни покрети и организација временске структуре дела у извођењу одабраних композиција за клавир Роберта Шумана, Петра Иљича Чајковског и Кларе Шуман***, Комисија подноси Извештај Наставно - уметничко - научном већу Факултета музичке уметности у Београду и Сенату Универзитета уметности у Београду. Извештај садржи: биографију кандидаткиње Ане М. Ковачевић, детаљну анализу докторског уметничког пројекта (јавне уметничке презентације и писаног рада), оцену остварених резултата и критички осврт референата, закључак са образложењем доприноса уметничког пројекта и потписе чланова комисије.

Извештај Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта

Биографски подаци о кандидату

Ана Ковачевић је рођена 1988. године у Београду, где је са највишом оценом дипломирала, завршила специјализацију и започела докторске студије у класи проф. Јокут Михаиловић, а тренутно припрема завршни уметнички пројекат на докторским студијама на Факултету музичке уметности, у класи проф. Бранка Пенчића. Добитница је награде из Фонда „Слободанка Милошевић-Савић“ за најбољег студента клавирског одсека (2011/2012. година). Завршила је основну музичку школу „Владимир Ђорђевић“ као ђак генерације, у класи проф. Јелене Филотић, и клавирски и теоретски одсек у средњој музичкој школи „Јосип Славенски“, у класи проф. Олге Бауер, са наградом за најбољи дипломски испит. У току школовања интензивно се усавршавала код проф. Александра Бауера. Похађала је мастер класове код Наталије Трул, Јевгенија Стародупчева, Ловра Марушића, Александра Синчука и Михаила Удеа. Ради у средњој музичкој школи „Даворин Јенко“ као професор клавира од 2012. године, а била је и Уметнички сарадник на гудачком одсеку од 2012/2021. године.

На бројним националним и међународним такмичењима освајала је награде: лауреат такмичења „Slobomir International Music Competition“ (2015), прва награда у оквиру клавирског дуа са Катарином Клепић (2009); лауреат IX међународног такмичења „Даворин Јенко“ (2012); друга награда на тростепном IV конкурс за младе пијанисте „Димитар Ненов“ (2011) итд. У средњој и нижој музичкој школи такође осваја бројне награде (прве награде на Меморијалу „Др Војислав Вучковић“, на Променади клавирских талената 2007, 2006, 2005, 2004, на Републичком такмичењу музичких и балетских школа 2003; лауреат на Међународном фестивалу младих пијаниста Арт студио у Шапцу 2003., итд).

Ана Ковачевић редовно приређује концерте као солиста и камерни музичар. Свирала је у свим значајним салама у Београду (Велика сала и Музичка галерија Коларчеве задужбине, Дом Војске Србије, Скупштина града Београда, Галерија САНУ, Културни центар Београд, Руски дом, Центар за културу и образовање Раковица, КЦ Чукарица, Атријум Народног музеја, УК Пароброд и др). Премијерно је извела Кончертино за клавир и камерни оркестар оп. 205 Дејана Деспића, са Београдским камерним оркестром „Љубица Марић“ и уметничким ансамблом „Станислав Бинички“ (диригент Раде Пејчић, 2016). Наступила је у Театру Арсоли у Италији (2016), као и на завршном концерту победника конкурса „Марија Каналс“ у Барселони као гост и неколико пута као учесник OFF Festivala у оквиру истог конкурса (2012, Шпанија). Извела је Листов Клавирски

концерт бр. 1, Ес дур с уметничким ансамблом „Станислав Бинички” (диригент Драшко Јанковић, 2017), као и са Разградском филхармонијом (диригент Красен Иванов - 2011, Бугарска). Гостовала је више пута на радију и телевизији („Драгстор озбиљне музике” Дејана Ђуровића, „Сусретања”, „Време спорта и разоноде” Радио-Београда, „Дневник музичке омладине” Радио Нови Сад, емисије „Недељом увече” и „Све боје живота” на програму РТС 2). Учествовала је у пројекту „Клара – жена испред свог времена” свирајући ретко извођена дела Кларе Шуман, поводом двестагодишњице од рођења композиторке 2019. године. Одржала је солистичке концерте у Галерији САНУ (2019, 2016), Скупштини града Београда у оквиру Октобарских одјека „Шопен Феста”, у КЦБ-у (2018, 2015), СКЦ-у (2014), у Центру лепих уметности „Guarnerius” (2013), као и неколико пута у оквиру циклуса „Понедељком у Ђорђевићу” (МШ „Владимир Ђорђевић”). У камерном дуу са виолинистом Драганом Петаковићем одржала је запажен концерт у оквиру Другог ФРОНТ фестивала у КЦБ-у (2015). Активна је на сцени и у мултимедијалним пројектима у домену модерне уметничке музике – пројекти „Тишина и ништа” у Центру лепих уметности „Guarnerius”, „Човек с кишобраном” и „Имагинарни пејзажи Џона Кејџа” у КЦБ-у, као и „Сређина средина” у Студентском културном центру у Београду.

За једанаест година радног стажа (2012-2023), Ана је остварила запажене педагошке резултате са ученицима. Наиме, троје њених ученика положило је пријемни испит и примљени су на Факултет музичке уметности у Београду. Поред тога, њена ученица је положила пријемни испит и сада је студент и стипендиста на Музичкој академији „Гњесина” у Москви. Њени ученици су освојили око 40 награда на музичким такмичењима, од којих се половина налази на такмичењима ранжираним од стране Министарства просвете. Током радног искуства као клавирски сарадник, током осам година, такође је имала значајне наступе и ђаци су уз њену пратњу остваривали веома запажене резултате. Ана Ковачевић је била успешан уметнички сарадник у средњој музичкој школи – више пута је била клавирски сарадник на пријемном испиту за Факултет музичке уметности садашњим успешним или дипломираним студентима. Ана је такође званични корепетитор на Међународном такмичењу „Даворин Јенко” за категорију флаута.

Ана Ковачевић редовно приређује концерте класе и њени ученици су активни на сцени у Музичкој галерији Коларчеве задужбине, Кући краља Петра првог, Кући Ђуре Јакшића, популаришући тиме класичну музику, Музичку школу „Даворин Јенко” и шире, музичку културу. Њени ученици су 2022. године учествовали у хуманитарном пројекту Наде Колунџије – концерт „Деца светлости”, изводећи премијерно музику јапанске композиторке Карен Танака. Такође, Ана је припремила двоје ученика да свирају на промоцији нове збирке композиција Искре Симоне

Арко (Татјане Вукмировић), на којој је и сама извела композицију Севдах на концерту у сали школи „Даворин Јенко” (2023. година).

Јавно извођење докторског уметничког пројекта – критички осврт

У оквиру своје уметничке презентације Ана Ковачевић је одсвирала реситал 2. новембра 2023. године у сали Факултета музичке уметности у Београду, са следећим програмом:

Роберт Шуман

Соната за клавир, оп. 11, фис-мол

I Introduzione. Un poco Adagio – Allegro vivace

II Aria.

III Scherzo e intermezzo. Allegro -Lento

IV Finale. Allegro un poco maestoso.

Клара Шуман

Soirees musicales op. 6

Notturmo

Toccatina

Петар Иљич Чајковски

Велика соната, оп. 37, Ге-дур

I Moderato e risoluto

II Andante non troppo quasi moderato

III Scherzo. Allegro giocoso

IV Finale. Allegro vivace

Сам избор композиција које су на овом концерту представљене захтева од пијанисте изузетно висок степен професионализма, односно супериорно владање свим извођачким сегментима којима је условљена једна квалитетна уметничка интерпретација. Овом приликом Ана Ковачевић је то и потврдила и приказала у најбољем светлу своју снажну уметничку личност и индивидуалност у тумачењу музичког садржаја и сувереним наступом код публике и код комисије створила је снажан, узбудљив доживљај. У оваквом извођачком, слободно бисмо могли рећи

подухвату, техничка убедљивост, меморијска поузданост и константна, интензивна подијумска концентрација и енергија пијанисткиње, оставили су посебан утисак о њеној задивљујућој свеукупној менталној снази.

Концепцијом програма направљена је равнотежа између две обимне и комплексне форме, сонате оп. 11 Роберта Шумана и "Велике сонате" оп. 37 Петра Иљича Чајковског са два кратка комада Кларе Шуман у својству "интермеца" у средишњем делу.

У Шумановом четвороставачном циклусу пијанисткиња је показала велико умеће у обједињавању мноштва кратких, разноликих, карактерно хировитих и контрастирајућих одсека, изложених често кроз густу сложену музичку фактуру, као и оних само наизглед једноставних, прозаичних, лирских и поетских. Успела је да направи прави баланс у оживљавању веома деликатног садржаја овог "музичког каледоскопа" и ликова из карактеристичних Шуманових карневалских prizora, те је тако на врло сугестиван начин аудиторијуму пренела сво богатство музичког израза ове сонате и унутрашњих стања композиторове подељене личности.

Кратки комади Кларе Шуман су заиста одиграли улогу програмског "интермеца" будући да су одсвирани са лакоћом, са утиском интима и лиризма првом плану у Ноктурну и са шармом и лепршавошћу у виртуозној Токатини. Необична садржајност ових композиција уопште не заостаје у односу на Шуманове комаде сличног формата и утолико је подијумска промоција у нашој средини мање познате музике Кларе Шуман значајнија и заслужује сваку похвалу.

"Велика соната" оп. 37 Чајковског донета је убедљиво, снажно, са добрим осећајем за велику форму, а да ни у једном тренутку није била нарушена прегледност у излагању музичког садржаја сложене и често гломазне форме, као ни интензивна подијумска концентрација. Пијанисткиња је на веома сликовит и аутентичан начин протумачила мноштво одсека са фолклорним елементима руских игара и песама, као и оних бајковитог садржаја. И у овом четвороставачном сонатном циклусу који се због својих симфонијских пропорција врло ретко налази на репертоару, чак и глобално афирмисаних уметника, пијанистичка супериорност, осмишљеност у креирању личне интерпретације уз праву музичку интуицију Ане Ковачевић, заокружили су на најбољи могући начин овај узбудљив уметнички догађај.

Приказ и анализа писаног рада докторског уметничког пројекта

Писани рад докторског уметничког пројекта ***Телесни покрети и организација временске структуре дела у извођењу одабраних композиција за клавир Роберта Шумана, Петра Иљича Чајковског и Кларе Шуман*** садржи укупно 56 страница и састоји се од: Захвалнице, Апстракта на

српском и енглеском језику, Листе нотних примера, Листе графикона и Листе табела, на самом почетку, затим, Увода, три велика поглавља са 3, односно 2, односно 3 подпоглавља, Закључка, Литературе и Прилога. На крају рада приложена је биографија кандидаткиње, изјава о ауторству, изјава о истоветности штампане и електронске верзије писаног дела докторског уметничког пројекта и изјава о коришћењу.

У кратком **Уводу** (стр. 1 – 2) Ана Ковачевић образлаже разлоге за избор теме свог уметничко-истраживачког пројекта, сматрајући да се бави композицијама које се релативно ретко налазе на пијанистичком репертоару, као и не толико истраженим аспектима интерпретације. Она наглашава два важна аспекта извођења која су у главном фокусу њеног рада: телесни покрети и организација временског тока композиције, као и њихова међусобна повезаност. Први аспект истраживања тиче се експресивног потенцијала телесних покрета у пијанистичком извођењу који је показан кроз емпиријско истраживање телесног вокабулара троје селектованих пијаниста, укључујући и ауторку уметничког пројекта. Други аспект представљен је разматрањем кристалисања структуре музичког дела (Поповић Млађеновић, 1989), што подразумева интервенције у временском обликовању дела, односно ширењу и сужавању музичког тока.

Докторандкиња експлицира свој интердисциплинарни приступ извођачкој проблематици, користећи знања и емпиријску методологију психологије музике, у жељи да испита експресивне телесне покрете у извођењу. Експресивни капацитет телесног аспекта пијанистичког извођења је оно на шта ставља главни фокус у овом раду. Вишегодишње интересовање за знања из области психологије музичког извођења, као и за кинестетички део извођачког процеса умногоне су одредили смер уметничког и емпиријског истраживања, са циљем да се представи холистички приступ музичкој интерпретацији. Покрет у клавирском извођењу је занима у временском смислу, односно у склопу хијерархијске организације музичког тока композиције. Она најављује бављење кључним концептима значења телесних покрета и гестова и компаративну анализу сегмената из *Сонате* Роберта Шумана и *Ноктурна* и *Токатине* Кларе Шуман, које сматра илустративним примерима могућих кристалисања музичке структуре. Поред тога, најављује објашњење паралелизама „покрет – време” и како он може бити коришћен при извођењу.

У првом поглављу насловљеном **О поетици композитора и самим делима** (стр. 2 – 10) Ана Ковачевић се промишљено и продубљено бави најпре *Поетиком Роберта Шумана и његовом Великом сонатом оп. 11, фис мол* (стр. 2 – 6), дајући кратак осврт на клавирску музику композитора, повезаност стваралачких идеја, хармонских и формалних решења са једне стране и ванмузичких садржаја личне природе, са друге. Истиче и литерарну подлогу његовог стваралаштва и дуалну природу његових стваралачких импулса чији корен лежи у његовој

комплексној личности. Кандидаткиња истиче и важност структуралне и хармонске димензије Шумановог стваралаштва, чиме одаје утисак потпуне посвећености анализи и разумевању дела које изводи.

У следећем делу првог поглавља Ана Ковачевић се бави *Поетиком Петра Иљича Чајковског и његовом Великом сонатом оп. 37, Ге дур* (стр. 6 – 8) чије су основне карактеристике, по њеном мишљењу „инвентивне мелодије широког даха, кулминативног карактера и неизрециве лепоте” (стр. 6). Она указује на присутност руских националних елемената, фолклорних тема и разноврсност и богатство музичких форми које је компоновао. Кандидаткиња надаље даје анализу *Велике сонате* са становишта разнородних утицаја који се осликавају у овом делу, превасходно ванмузичких и релација са другим музичким делима, чији утицај се може препознати у „директним референцама” на Шумана (стр. 7). На крају овог дела, Ана Ковачевић „увезује” и пореди два композитора којима се бави у оквиру свог пројекта, вешто упоређујући и анализирајући стваралачке фазе и стремљења оба композитора.

У трећем делу првог поглавља, са називом *Поетика Кларе Шуман и њене минијатуре Ноктурно Еф дур и Токатина а мол, оп. 6* (стр. 8 – 10), кандидаткиња исказује јасан и обухватан увид у дело Кларе Шуман, њену епоху и место које је заузимала у времену у коме је живела и стварала. Сматра да је њена поетика изразито индивидуалне, интроспективне и емоционално интензивне природе, и мелодичност једна од главних одлика. Тврди да Клара Шуман својим композиторским опусом обогаћује, не само клавирски, већ уопште музички репертоар (камерна музика, лидови), рушећи родне норме свога времена. У даљем наративу, Ана Ковачевић осликава основне карактеристике *Ноктурна* и *Токатине* које су део збирке карактерних комада *Музичке вечери (Soirées Musicales) оп. 6*, а које је и извела у оквиру јавне презентације. Она заступа став да је баш у овим комадима јасно исказан стил Кларе Шуман, њена индивидуалност, изузетна маштовитост, али и узајамни утицаји са делима и стилем Роберта Шумана.

Ана Ковачевић завршава ово прегледно поглавље закључком да троје одабраних композитора/композиторка имају своју аутентичну поетику, иако су представници исте, романтичарске струје у развоју музике, али и да имају много заједничког. У поглављу су приказани, у главним цртама, међусобни утицаји Роберта Шумана и Кларе Шуман, као и утицај Роберта Шумана на Петра Иљича Чајковског. Сво троје су веома плодни композитори минијатура, односно карактерних комада, који Шуман доводи до врхунца инвентивности, спајајући литерарне и композиторске тенденције. Чајковски наставља линију Шумана у својим карактерним комадима, рефлектујући утицаје у аспекту ритма, полифоног начина компоновања и густих фактура. Крупне

форме ових композитора читавају романтичарске смене расположења, а целовитост форме се постиже наративношћу дела, наводи кандидаткиња.

Друго поглавље писаног рада, *Телесни покрети* (стр. 10 – 33) се опсежно бави једном од две главне теме уметничко – истраживачког пројекта, са теоријског (стр. 10 – 17) и емпиријског истраживачког становишта (стр. 17 – 34). У оквиру дела *Теоријске основе – концептуални оквир истраживања* кандидаткиња говори о новијим музиколошким и психолошким радовима где музичка интерпретација постаје све значајнија тема, а на које се она ослања у конципирању сопственог истраживања. Ради се о концепцијама где се музика схвата као перформанс, где телесни покрет, физички процес произвођења музике доприноси музичком значењу. Надаље, говори о појму геста, који има важну улогу у враћању целовитости музици и давању смисла низу тонова, а произилази из менталне представе о делу. Ана Ковачевић потом детаљно реферира на теоријски концепт Хатена који музички гест (телесни и звучни) представља као „карактеристично обликовање звука које даје изражајно значење” (Hatten, 2004, p. 84), да је гест „отелотворен звук” (embodying sound) и да игра значајну улогу у музичкој семиотици (Hatten, 2004, p. 121). кандидаткиња врло прегледно и сажето прави преглед истраживачких дискурса који се баве односом телесног покрета и интерпретације (моторно програмирање, музички афект и покрет, наративност покрета, педагошка истраживања кинестетичког аспекта и комуникација у ансамблима). Она упознаје читаоца детаљно са неколико истраживачких студија ауторке Дејвидсон, на чију истраживачку методологију се ослањала, а која се бавила истраживањима повезаности телесних покрета и експресивности, као и идиосинкратичким телесним вокабуларом извођача. Даље следе класификације покрета из истраживања Фатонеа и сарадника (2011), и дескрипција резултата студије домаћих аутора (Богуновић, Поповић Млађеновић и Перковић, 2014).

У оквиру писаног дела уметничког пројекта свакако највећи допринос представља оригинално емпиријско истраживање ауторке представљено у трећем поглављу, у делу под називом, *Емпиријски део* (стр. 17 – 34). Ради се о емпиријској квантитативној и компаративној методологији базираној на истраживачком моделу Џејн Дејвидсон (Davidson, 2012), при чему је коришћена адаптирана типологија телесних покрета и узорак три различита извођења. Видео записи извођења одабраних делова *Велике сонате* Чајковског – ауторке студије и двојице реномираних пијаниста – главни су материјал за анализу. Процењивани су следећи покрети извођача: фацијална експресија, покрети главе, покрети руку и покрети торза. Експресивност телесних покрета током извођења процењивала је одабрана група испитаника експерата. Врло

прегледно и прецизно је Ана Ковачевић презентovala резултате статистичке анализе, табеларно и графички, и интерпретирала садржајно, аргументовано и у складу са аутентичним искуством извођача, овог пута у улози истраживача.

Резултати истраживања показују да постоје изражајни покрети у извођењу који имају јачи експресивни потенцијал од других, и то на примеру *Сонате* П. И. Чајковског. Потврђена је идиосинкратичност у експресивности одређених покрета током извођења, јер сваки пијаниста има свој лични телесни вокабулар и њиме остварује јединствену интерпретацију дела. Изражајност покрета варира у три различита извођења у смислу интензитета. Ова студија има и практичне импликације за извођаче, јер упућује на дубља промишљања покрета, везе покрета и експресивности и начина њихове повезаности са разумевањем дела које изводе и перцепцијом извођења, односно комуникативним аспектом интерпретације. Кандидаткиња сугерише да је потребно бавити се истраживањем музичког геста, телесног геста, те интерпретацију уопште посматрати и као телесни чин и рафинирати своје покрете – како техничке, тако и експресивне (који су чешће неосвешћени).

У трећем поглављу под називом, *Организација временске структуре дела* (стр. 34 – 42) Ана Ковачевић се бави *Теоријским основама* (стр. 34 – 36), *Кристалисање структуре у Шумановој Сонати и коадима Кларе Шуман* (стр. 36 – 41) и *Паралелизмом телесног и временског покрета* (стр. 42). Она улаже напор и успева, да повеже две теме свог уметничког истраживања – телесни покрет и временску организацију музичког покрета. Она наглашава да је обликовање музичког тока композиције један је од главних аспеката интерпретације и да кристалисање структуре музичког дела подразумева интервенције у музичком току. Са овим обликовањем музичке структуре, тесно су повезани и други интерпретативни гестови – акцентуација, питање темпа, агогике, артикулације и динамике (Поповић Млађеновић, 1989). Кандидаткиња успешно прави синтезу схватања више аутора (Hutten, Rink) који сматрају да је суштина интерпретације садржана у обликовању времена – *temporal shaping*, Ови аутори користе појам музичког геста, уместо музичког мотива, и под тиме подразумевају акустични гест, односно чин обликовања музичког материјала. Хатенова теорија о музичком гесту, веома опсежно разматра и питање обликовања временске димензије музике. Дакле, према Хатену, појам геста обухвата како телесну и звучну димензију музике, тако и временску.

Ове поставке Ана Ковачевић детаљно примењује у анализи структуре Шуманове *Сонате* и коадима Кларе Шуман, илуструјући своју анализу нотним примерима. У завршном делу трећег поглавља докторандкиња сажима налазе о паралелизму телесног и временског покрета. Тако су музичко-теоријском и дискурзивном анализом доведени у везу емпиријски и теоријски подаци.

Она сматра да, кристалисање структуре, односно организација временске структуре дела, представља важан аспект интерпретације и може се користити на различите начине. Иако је извођење у великој мери одређено нотним записом, постоји много простора и могућности у партитури које остављају могућност за различито тумачење где идиосинкратичност извођења, телесног и временског, долази до изражаја.

У *Закључку* (стр. 43 – 45) писаног дела рада докторандкиња концизно, прегледно и аргументовано сажима резултате теоријског, музичко-аналитичког, музичко-психолошког приступа, као и искуство припреме и извођења уметничког пројекта. Она саопштава да је емпиријски потврђена теза да постоји специфична експресивна тежина телесних покрета приликом извођења. Она сматра да организација покрета и времена може интерпретацију довести на виши ниво и да се питањима музичког геста треба бавити више и примењивати такво поимање не само у теоријским и психолошким истраживањима, већ ова сазнања укључити и примењивати у пракси. Ове принципе могуће је применити у самом извођењу, припреми концертних програма и репертоара, а такође и у педагошком раду са ученицима. Докторандкиња закључује да налази указују на важност освешћивања и промишљања музичког садржаја кроз телесни покрет и организацију временске структуре дела и стога имају јасне импликације за извођаче. Показана је веза између телесног и музичког геста у извођењу, што је и био почетни циљ овог уметничког – истраживачког пројекта.

Литературу (стр. 46 – 48) чини 47 јединица на српском, енглеском и руском језику што указује на добру упућеност кандидаткиње у страну и домаћу литературу и добро коришћење енглеског и руског језика. Наведене су и три партитуре које су коришћене за уметничку презентацију пројекта. У Прилогу (стр. 49 – 50) се налази Упитник коришћен у емпиријском делу истраживања.

Оцена остварених резултата и критички осврт референата

У раду који је пред нама, кандидаткиња је обрадила два важна аспекта извођења, која су у фокусу овог рада: телесни покрети и организација временског тока композиције, као и њихова међусобна повезаност у три композиције романтичарског периода. Први аспект истраживања тиче се експресивног потенцијала телесних покрета у пијанистичком извођењу који је показан кроз емпиријско истраживање телесног вокабулара троје селекованих пијаниста, укључујући и ауторку уметничког пројекта. Други аспект представљен је разматрањем кристалисања структуре музичког дела што подразумева интервенције у временском обликовању дела, односно ширењу и

сужавању музичког тока. Предложена тема је веома занимљива, изазовна и комплексна. Сматрамо да је кандидаткиња одговорила изазовима које тема поставља, и да је дала допринос корпусу знања и разумевања функције тела у експресивној интерпретацији музичког дела.

Познавање новијих европских тенденција у домену уметничких докторских пројеката које се тичу проширивања музичког дискурса и на поље других уметности или наука и на њихово повезивање, навело је Ану Ковачевић да управо у том смеру започне размишљање о свом докторском уметничком пројекту. Од круцијалног значаја је и то што је Ана Ковачевић је овде у двострукој улози: уметничког извођача и научног истраживача. Стога она комплексној проблематици везе телесног и музичког покрета приступа интердисциплинарно, у намери да обједини различите теоријске и методолошке приступе: историјско-музиколошки, естетско-поетички и психолошки и свакако и уметничко-извођачки, са намером да стечена сазнања повратно угради у интерпретацију одабраних дела, чиме успешно остварује јединство уметничког и научног поимања музичког дела. Циљеви које је себи поставила су обухватни и њихова реализација укључила је више истраживачких метода чијом применом кандидаткиња сигурно и самостално влада: теоријско-музичку анализу дела предложених за програм реситала, и емпиријску квантитативну методологију, у домену психологије музике, да би нова сазнања и увиде потом интегрисала у домен своје уметничке извођачке праксе. Она поуздано истражује и проблематизује везу телесног покрета, експресивности и структурно-временске организације дела и поставља за циљ откривање идиосинкратичног вокабулара експресивних покрета извођача као одраза унутрашњег доживљаја и тумачења музике. Сматрамо да је очекивани резултат овог уметничко - истраживачког рада остварен и да су остварени резултати корисни како за праксу музичког извођења, тако и педагошког рада.

Закључак

Ана Ковачевић је реализовала докторски уметнички пројекат који је врло озбиљно осмишљен, како у домену пијанистички и интерпретативно захтевног уметничког програма, тако и у домену циљева, теоријске заснованости и методологије писаног завршног рада, и који својом комплексношћу, иновативношћу, доприносом развоју интердисциплинарности у области уметности, одговара захтевима докторских студија и у потпуности испуњава критеријуме квалитетног докторског рада. Ради се о једном од ретких докторских уметничких пројеката у коме се у оквиру писаног рада интегрисано користи емпиријски квантитативни метод истраживања у функцији уметничке креативне извођачке праксе. Пројекат Ане Ковачевић представља допринос

савременим европским тенденцијама обједињавања уметничког и научног приступа на докторским уметничким студијама, што још једном сведочи о њеној професионалној и уметничкој смелости и трагању за новим видовима уметничког истраживања и праксе.

На основу критичког сагледавања и оцене изведеног реситала уметничког пројекта и резултата писаног рада, Комисија за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта констатује да он по свим својим одредницама и елементима испуњава критеријуме докторског уметничког пројекта високих домета. Стога Комисија предлаже Наставно-уметничко-научном већу Факултета музичке уметности и Сенату Универзитета уметности у Београду да овај Извештај прихвате и покрену процедуру за јавну одбрану докторског уметничког пројекта *Телесни покрети и организација временске структуре дела у извођењу одабраних композиција за клавир Роберта Шумана, Петра Иљича Чајковског и Кларе Шуман*, кандидаткиње Ане Ковачевић.

У Београду, 01.03.2024. године

Комисија у саставу:

мр Александар Шандоров, редовни професор, председник Комисије

мр Бранко Пенчић, редовни професор, ментор

др Бланка Богуновић, редовни професор, коментор

др ум Љиљана Вукелја, редовни професор

др ум Биљана Горуновић, редовни професор Академија Уметности у Новом Саду

